

11. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології: навч. посіб. / В.В. Рибалка. – К., 2006. – 529 с.

12. Семенюк Е.П. Інформатизація суспільства і духовна творчість людини / Е.П. Семенюк // Проблеми філософії. – К., 1992. – Вип. 91. – С. 33-38.

Эдуард Помыткин

Духовно-профессиональный диссонанс как психологический фактор изменения профессиональной направленности личности во взрослом возрасте

Аннотация. В статье рассматривается специфика профессиональной направленности личности и анализируются факторы, влияющие на её изменение в период 30-36-летия. Сформулировано понятие духовно-профессионального диссонанса личности и приведены этапы психологической помощи клиенту в процессе упорядочения его ценностно-смысловой сферы.

Ключевые слова: личность, профессиональная направленность, возраст, духовно-профессиональный диссонанс.

Edward Pomytkin

Spiritual and professional dissonance as a psychological factor changes of vocational personality in adulthood

Summary. The article deals with specifics of vocational personality and reviews the factors affecting its change during the period 30-36-years. The notion of spiritual and professional dissonance, the individual and the stages of psychological assistance to the client in the process of streamlining its value-semantic sphere.

Key words: personality, professional orientation, age, spiritual and professional dissonance.

УДК 374.7

**Людмила Пуховська,
м. Київ**

**НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ
НАПРЯМ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ
У НАСТУПНОМУ ДЕСЯТИРІЧЧІ**

У контексті загальносвітового руху до суспільства Знань в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. феномен освіти стає універсальною категорією з множиною значень, які використовуються в різноманітних контекстах. При цьому сьогодні розвивається саме поняття знання. Які з накопичених знань виступають фундаментом

нового суспільства і як вони співвідносяться з тими, яких потребує наявна соціальна ситуація? Як розвинути компетенції, які необхідні фахівцям на ринку праці, що постійно змінюється? Від відповіді на ці питання багато в чому залежить обрис освіти майбутнього.

Як показують дослідження, принципова різниця між розумінням освіти в контексті концепцій „Освіта на все життя” і „Освіта упродовж життя” полягає в тому, що в першому варіанті освіта виступає як інститут, що забезпечує системою знань, умінь та навичок для їх виконання, а в другому – для їх перетворення та подальшого творчого використання та розвитку. Це визначає значущість та переваги освіти впродовж життя, яка відповідає сучасним потребам суспільної практики, що перетворює стабільну освіту на постійно змінну. Зважаючи на це освіта вже не може розглядатися як процес і результат засвоєння фіксованої системи знань, орієнтованої на „середнього” учня. Актуальною і єдиною можливою в нових умовах стає стратегія освіти і навчання упродовж життя, яка спрямовується на задоволення освітніх потреб людини, адаптацію її до змін навколишнього середовища, засвоєння нових соціальних ролей, створення умов для самоосвіти та самореалізації через надання можливості будувати власну пролонговану освітню траєкторію, що охоплює все її життя [1, с. 73].

Процес модернізації освітніх систем на засадах неперервності є складним і багатовимірним. У зв'язку з цим значного поширення набув термін „виклик” – виклик глобалізації, виклик прискореного технологічного розвитку з новими постачальниками послуг, новими типами навчання, новими особами, що навчаються тощо. Для гідної відповіді на ці та інші виклики формується загальноєвропейський простір вищої освіти, який спирається на європейську інтелектуальну, наукову і культурну спадщину та прагнення, і характеризується постійною співпрацею між державою, вищими навчальними закладами, студентами, викладачами, роботодавцями та іншими зацікавленими сторонами.

З часів започаткування Болонського процесу запровадження освіти впродовж життя входить до головних напрямів розбудови загальноєвропейського освітнього простору. З'явившись уперше в документах Празького самміту (2001) та Берлінської конференції (2003) міністрів освіти держав – учасниць Болонського процесу, ця проблема набула великої актуальності у контексті просування та корегування Болонського процесу. Якщо Празьке комюніке наголошує на необхідності стратегії побудови системи післядипломного навчання для подолання проблеми конкурентоспроможності,

застосування нових технологій та поліпшення єдності суспільства, рівних можливостей і якості життя [1], а Берлінське – закликає спрямувати політику європейських країн до впровадження навчання впродовж життя в реальність шляхом „спонукання вищих навчальних закладів до розширення можливостей навчання незалежно від віку, включаючи визнання попередньої освіти” [2], то Льовенська конференція Європейських міністрів, які відповідають за вищу освіту (2009), вносить навчання впродовж життя в пріоритети розвитку європейської вищої освіти в наступному десятиріччі.

В преамбулі до Льовенського комюніке відзначається, що в десятиріччя до 2020 р. Європейська вища освіта має зробити вирішальний внесок у реалізацію Європи Знань. Стоячи перед викликом старіння населення, Європа може досягти успіху в цій справі за умови, якщо вона максимально розкриє таланти і здібності всіх своїх громадян та повністю долучиться до навчання впродовж життя і більш широкої участі в вищій освіті.

Навчання для майбутнього Європи включає такі пріоритети розвитку вищої освіти у наступному десятиріччі:

- соціальний вимір: рівний доступ і закінчення навчання;
- навчання впродовж життя;
- працевлаштування;
- студенто-центроване навчання і навчальна місія вищої освіти;
- освіта, наука (дослідження) і інновація;
- міжнародна відкритість;
- мобільність;
- збір даних;
- багатовимірні інструменти прозорості;
- фінансування [4].

Для системи післядипломної освіти в Україні на сучасному етапі її модернізації значимими є всі виокремлені напрями. Проте особливу увагу необхідно приділити напрямку навчання впродовж життя, яке, за названим документом, включає *отримання кваліфікацій, розширення кола знань і розуміння, набуття нових навичок і компетенцій, збагачення особистісного зростання*. При цьому підкреслюється, що кваліфікації можуть набуватися через гнучкі траєкторії навчання, включаючи заочне („неповне”) навчання, а також навчання на виробництві (підприємстві, робочому місці). Попереднє навчання буде визнаватися на основі результатів навчання, незалежно від того, чи знання, навички і компетенції були отримані через формальні, неформальні або неофіційні траєкторії навчання.

Інструментом для досягнення проголошених цілей і пріоритетів розвитку європейської вищої освіти до 2020 р. виступає компетентнісно-кваліфікаційний підхід до побудови освіти, який отримує все більше визнання у вітчизняній та європейській освіті. В результаті плідної роботи європейських країн в загально-європейському освітньому просторі запроваджено офіційний документ ЄС, що проголошує підхід цієї організації до сутності компетентностей та визначає найактуальніші з них для життя та професійної діяльності. Це „Ключові компетентності для навчання упродовж життя. Європейська довідкова система” [5], де витлумачено поняття компетентності, визначено їх сукупність, структуру та зміст, а також наголошено на тому, що ключові компетентності повинні набуватись по закінченні формального навчання на рівні, необхідному для дорослого життя, слугуючи основою для подальшої освіти в системі навчання упродовж життя.

Документ визначає „компетентності” як комбінацію знань, умінь та ставлень у відповідному контексті”, а ключові компетентності” як такі, що їх потребують індивідууми „для особистісного розвитку, активного громадянства, соціальної інтеграції та зайнятості”. Європейська довідкова система складається з восьми ключових компетентностей: спілкування рідною мовою; спілкування іноземною мовою; математична компетентність та базові компетентності у галузі науки та техніки; цифрова компетентність; вміння вчитися; між особистісна, міжкультурна, соціальна і громадянська компетентності; підприємливість; культурна виразність.

Відповідність отриманої індивідуумом освіти встановленому стандарту компетентностей визначається присвоєнням кваліфікацій, які офіційно підтверджують цінності набутих компетентностей на ринку праці та подальшого навчання.

Які ж завдання стоять перед вітчизняною вищою освітою, включаючи післядипломну, в світлі даних положень? Як показує аналіз основних документів, запровадження положень Болонського процесу передбачає врахування національних підходів до організації навчання, змісту освіти, традицій у підготовці майбутніх фахівців з вищою освітою тощо. У багатьох керівних європейських документах, щодо розвитку вищої освіти зазначається, що університети в значній мірі повинні зберігати свої власні традиції, надбання, досвід. Тому мова не йде про пряме запровадження закордонного досвіду в навчальний процес українських університетів або так званої „Болонської системи організації навчального процесу”, якої, в природі, не існує [6].

Першочергової актуальності для вітчизняної освіти на шляху до її інтеграції у європейський освітній простір у найближчі роки набувають:

- розроблення, запровадження та розвиток національної рамки кваліфікацій (НРК–NQF);

- розроблення процедур визнання попереднього навчання та розвиток національної рамки кваліфікацій впродовж життя (LLL NQF – НРК ВПЖ) з метою забезпечення індивідуальної траєкторії навчання громадян країн-підписантів Болонського процесу.

На нашу думку, розробка національної рамки кваліфікацій є гостро актуальною теоретико-практичною проблемою. Щодо наукового обґрунтування, то певну основу для цього може бути аналіз досліджень європейських вчених М. Коулза, П. Грутінса, С. Адама, М. Берга, Ф. Петеля, російських вчених О. Олейнікової, А. Муравйової, українських вчених Т. Десятова та ін. В пропозиціях щодо розробки національної рамки кваліфікацій в Україні ключовими поняттями виступають: результати навчання (знання, уміння, компетенції), рівні, типи і види дипломів. У числі перших практичних кроків пропонується перехід всіх рівнів професійної освіти на компетенції, які, ставши основою модульних освітніх програм допоможуть „прив’язати” до них кваліфікації. В пропозиціях це звучить так: сформувати систему дескрипторів рівнів кваліфікацій, що базуються на критеріях знань, умінь і широких компетенцій; сформувати каталог кваліфікацій за рівнями; встановити еквівалентність між кваліфікаціями і присвоюваними свідоцтвами про освіту; привести свідоцтва/дипломи у відповідність з характеристиками конкретної професійної діяльності [7].

Стосовно педагогічної діяльності Міністерство освіти і науки України прийняло рішення про розробку Державних стандартів післядипломної педагогічної освіти та багатоваріантних програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників. При їх розробці необхідно виходити з того, що професійна діяльність вчителя в Європейських країнах, включаючи Україну, в останнє десятиріччя зазнала суттєвих змін. Стрімкі соціальні трансформації, багатоманітні зміни в освітньому середовищі відбиваються на педагогічній праці, актуалізуючи нові напрями діяльності, нові компетентності вчителя. Аналіз сучасних педагогічних досліджень в галузі педагогічної освіти, проведених нещодавно західними педагогами П. Згагою, В. Хадсоном, З. Гадусовою, Дж. Рансму-

сеном, Н. Пападакісом та іншими [8] дозволяє виокремити нові аспекти діяльності вчителя в умовах інтеграційних процесів:

1. Громадянська освіта учнів, що передбачає ломку старих стереотипів і оволодіння якісно новою освітньою платформою щодо:

- способів життя в багатокультурному і толерантному суспільстві;

- гендерної рівності в соціальному житті, сім'ї та на роботі;

- європейського громадянства;

2. Підтримка і педагогічний супровід розвитку в учнів ключових компетентностей, необхідних для суспільства Знань і навчання впродовж життя, таких як:

• вчитися як учитися / автономне навчання;

• володіння інформаційними технологіями;

• цифрова грамотність;

• творчість та інновації;

• розв'язання проблем;

• підприємливість;

• комунікація;

• внутрішня культура.

3. Цілеспрямоване формування в учнів ключових і предметних компетентностей в їх органічній єдності та в проекції на моніторинг навчальних досягнень.

4. Педагогічний і психологічний супровід процесів інноваційного розвитку цілісного освітнього середовища в шкільному класі, передусім за такими параметрами:

• врахування соціальної, культурної і етнічної різноманітності учнів;

• фасилітація навчального процесу, застосування особистісно орієнтованих технологій;

• робота в команді, яка включає учнів, вчителів та інших професіоналів, включених в навчальний процес.

5. Позакласна робота і робота з соціальними партнерами:

• робота щодо шкільного курикулуму, організаційного розвитку й оцінювання;

• створення спільно з соціальними партнерами простору „впорядкованої свободи”, який діє невпинно й непомітно на провідні потреби і вчинки дітей.

6. Інтеграція ІКТ в навчання учнів в школі та у професійну практику вчителів в цілому.

7. Підвищення рівня педагогічного професіоналізму через:

- застосування дослідництва;
- прийняття вчителями більшої відповідальності й активності щодо професійного розвитку впродовж життя.

Як бачимо, зміни в професійних ролях і функціях вчителя в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. тісно пов'язані з реаліями нашого часу, соціальним замовленням суспільства, що в нових умовах формує світовий та європейський освітній простори. Врахування цих положень допоможе у розробці Державних стандартів післядипломної педагогічної освіти, адаптованих до Європейських вимог.

Література

1. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: [монографія] / О.І. Огієнко / За ред. Н.Г. Ничкало – Суми: Еллада, 2008. – 444 с.
2. Towards the European Educational Area. Communique (Prague, 19 May 2001) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://www.cerpes.io/information_services/sources/on_line/Prague.pdf](http://www.cerpes.io/information_services/sources/on_line/Prague.pdf)
3. Realising the European Higher Education Area. Communique (Berlin, 19 September 2003) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/prager_kommunique.pdf/](http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/prager_kommunique.pdf/)
4. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the New Decade. Communique (Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://www.eu-edu.org/ua/news/info/223](http://www.eu-edu.org/ua/news/info/223)
5. Key Competences for Lifelong Learning. A European Reference Framework-Brussels: European Commission, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ec.europa.eu/education/policies/2010doc/basicframe.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
6. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
7. Десятов Т.М. Національні рамки кваліфікацій в країнах ЄС: порівняльний аналіз: Науково-методичний посібник / за ред. Ничкало Н.Г. – К.: Видавництво "АртЕк", 2008. – 263 с.
8. Teacher Education Policy in Europe: a Voice of Higher Education Institutions/ Hudson B., Zgaga P. (eds.). – Umea: University of Umea, Faculty of Teacher Education, 2008. – 225 p.

Людмила Пуховская

Обучение через всю жизнь как приоритетное направление Болонского процесса в следующем десятилетии

Аннотация. В статье характеризуются направления развития Болонского процесса как механизма создания общего европейского пространства науки, образования и культуры. Рассматриваются ключевые компетентности и новые аспекты деятельности учителей в контексте стратегии обучения через всю жизнь.

Ключевые слова: обучение в течении жизни, ключевые компетентности, новые компетентности педагогов, разработка национальной рамки квалификаций.

Ludmila Puhovska

**Liflong Learning as Priorities Bologna process
in next decade**

Summary. The trends of Bologna process development as a mechanism of the Common European Space of Science, Education and Culture forming are characterized in the article. The key competences and new aspects of teachers' activity in the context of lifelong learning strategy are considered.

Key words: lifelong learning, key competences, new competences of teachers, national qualifications framework development.

УДК 008:001. 85 (049.32)

Олена Семенов,
м. Київ

**КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ У НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ДОСЛІДНИКА**

Динамічний розвиток науки і техніки підтвердив нагальну потребу дослідницької складової як невід'ємної у професійній діяльності фахівців різних галузей. Підтвердженням цього процесу є численні дисертації, монографії, навчальні посібники, методичні рекомендації. Поряд із позитивом у цьому процесі спостерігаються і тривожні тенденції. На це нарікає Міністерство освіти і науки України. Експертні науково-методичні ради засвідчують випадки неякісної підготовки як рукописів (низький науково-теоретичний рівень, компіляцію вже опублікованої інформації), так і рецензій, в яких часто відсутній глибокий аналіз рукопису.